

HVA ER ÆRGJERRIGHET?

Anders Dale
Russisk sjømann
Nicholas Greene
Shelmerdine

HVA ER SANNHET?

Even Stormoen

Dronning Elisabeth I – 1558-1603

Kong Charles I – 1625-1649

Kong Charles II – 1660-1685

Kong George III – 1760-1820

Dronning Victoria I – 1837-1901

Kong George VI – 1936-1952

Dronning Elizabeth II – 1952-

HVA ER KJÆRLIGHET?

Kamilla Grønli Hartvig
Sasja
Mrs Bartholomew

**HVA ER
LITTERATUR?**

HVA ER VENNSKAP?

Øystein Martinsen
Euphrosyne
Erkehertuginne Harriet/
Erkehertug Harry
Kapteinen

**HVA ER
MENINGEN MED LIVET?**

DEN STORE ÅPENBARINGEN HADDE HUN ALDRI FÅTT.
DEN STORE ÅPENBARINGEN FIKK MAN KANSKJE ALDRI.
I STEDET VAR DET SMÅ DAGLIGE MIRAKLER, GLIMT AV LYS,
FYRSTIKKER SOM UVENTET BLE REVET AV I MØRKET.

**”LIVET FOREKOM HAM UENDELIG.
LIKEVEL GIKK DET SOM ET LYN.”**

Av **Brita Strand Rangnes** – førstelektor i engelsk, Universitetet i Stavanger.

Sitater hentet fra: Woolf, Virginia: Orlando.
En biografi. Oversatt av Merete Alfsen, Pax Forlag 2005

Siden den første utgivelsen i 1928 har Virginia Woolfs roman *Orlando* hatt en posisjon som både populær og innflytelsesrik, og den er for mange en mer tilgjengelig tekst enn Woolfs mer kjente og banebrytende modernistiske romaner, som *Til fyret* og *Mrs. Dalloway*. Virginia Woolf var produktiv og innflytelsesrik både som skjønnlitterær forfatter og essayist, og essayene og skjønnlitteraturen behandler ofte de samme temaene. De utfyller og komplementerer hverandre, og Woolfs forfatterskap gir vesentlige innsikter i vår moderne verdensforståelse, både i Woolfs samtid og vår egen. Og selv om *Orlando* er en satirisk og fabulerende tekst med stor underholdningsverdi, behandler den også helt grunnleggende menneskelige spørsmål, som kjønn, tid og identitet. Romanen blir presentert som en biografi om den unge adelsmannen Orlando, som er en skikkelse fristilt fra fysiske lover. Romanens fortelling strekker seg over fire århundrer, mens Orlando selv bare eldes noen tiår, og i en alder av 30 skifter Orlando kjønn og forblir kvinne gjennom resten av romanen.

Fiksjonen blir forsøkt gitt en autentisk ramme ved at den plasseres i biografisjangeren, med introduksjon og fotnoter, og med henvisning til "skriftlige kilder", billeddokumentasjon og fiktive historiske forelegg, gjør den tydelig tilstedeværende biografen sitt ytterste for å overbevise leseren om det sannferdige i sitt verk. Slik blir leseren fra første stund gjort oppmerksom på grensene mellom fiksjon og virkelighet, og romanen blir også en satire over den pompøse biografiske sjangeren som fremdeles preget Woolfs samtid.

Orlando er en tekst der kjønn og kjønnsidentitet står sentralt, og den fremviser kjønnsidentitet som konvensjon, snarere enn medfødte egenskaper i en gjennomgående lek med kjønnsidentitet, ikke bare hva angår Orlando, men også flere av de andre karakterene. Kjønn fremstår ikke som stabile kategorier, men snarere som ulike muligheter for iscenesettelse og ulike varianter av livsutfoldelse. Romanen gjør det klart at Orlando's kjønnskifte ikke er en forklødding, og at en faktisk biologisk forvandling har funnet sted, men Orlando er grunnleggende den samme, uavhengig av hvilken kropp selvet bebor. Orlando's "stabile" kjønnsidentitet slås ironisk fast når vi i åpningen føres tilbake til slutten av 1500-tallet og presenteres for en "han – for det kunne ikke være tvil om hvilket kjønn han tilhørte, selv om tidens mote bidrog til å tilsløre det". (s. 9) Orlando er en vakker sekstenårig unggutt som blir oppdaget av dronning Elizabeth, gjør kometkarriere ved hoffet,

opplever fremgang og rikdom, og hans skjønnhet og inntagende vesen bidrar sterkt til å gjøre ham til favoritt blant stadig skiftende konger og dronninger og den øvrige samfunnseliten.

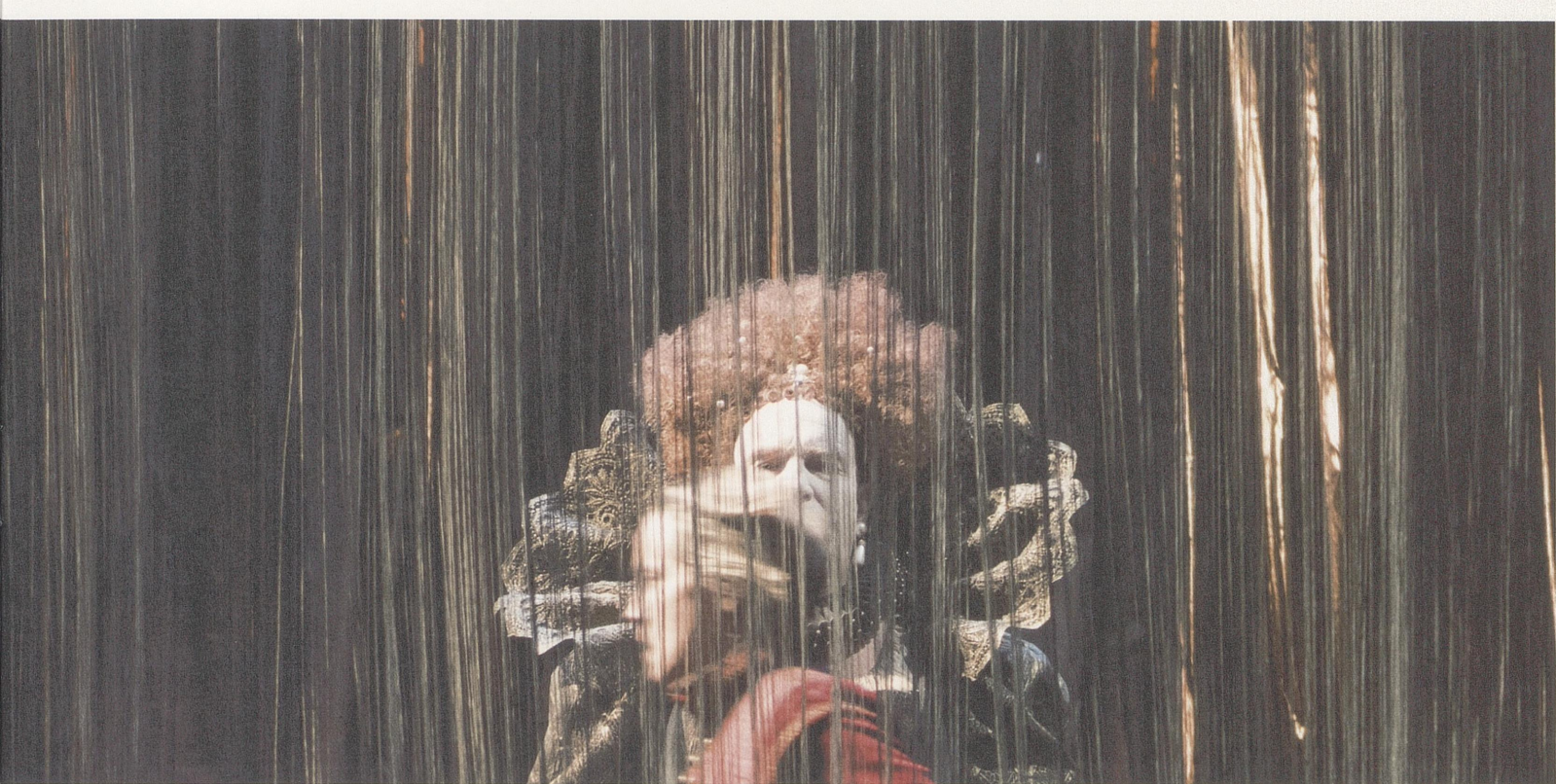
Når Orlando våkner opp som kvinne i Konstantinopel, er hun tretti år, men har levd som mann i et århundre. Kjønnskiftet fremstår underlig udramatisk, ettersom Orlando er grunnleggende den samme: "Orlando var blitt kvinne – det står ikke til å nekte. Men i enhver annen henseende forble Orlando nøyaktig som før. Kjønnskiftet, som riktignok forandret deres fremtid, endret overhodet ikke deres identitet." (s. 93).

Orlando vender tilbake til England som kvinne og konfronteres med begrensningene det nye kjønn medfører. Forvandlingen medfører klesskifte, og dette endrer hennes rolle i verden. Orlando får innblikk i den ulike behandlingen kvinner og menn utsettes for, og hun innser at hun ikke lenger er et handlende og stridende menneske. Hun reduseres til en forventning om å fremstå som et mildt vesen hvis oppgave er å skjenke te til herrene og sørge for at de får fløte og sukker. Kvinnerollen og kravene som følger med den, blir mer påtrengende i lys av Orlando's tidligere erfaringer som mann.

Orlando er også en kjærlighetsfortelling, og romanen er beskrevet som litteraturhistoriens vakreste kjærlighetsbrev, ettersom *Orlando* er dedisert til og modellert etter Vita Sackville-West, en kvinne Woolf hadde et intenst kjærlighetsforhold til. Orlando opplever kjærlighet og seksualitet både som kvinne og mann og har kjærlighetsforhold til både kvinner og menn. Hennes nye kjønnsidentitet endrer ikke ved hennes vesen, og hun fortsetter å tiltrekkes av kvinner: "Ettersom alle de Orlando hadde elsket var kvinner, så var det, på grunn av menneskekroppens forbryterske treghet når det gjelder å tilpasse seg vedtatte regler, fremdeles en kvinne hun elsket; og dersom bevisstheten om å være av samme kjønn overhodet hadde noen virkning, så var det å intensivere og fordype de følelsene hun hadde hatt som mann." (s. 108)

Den kvinnelige forfatterrollen og forventningene til den er gjennomgående i Woolfs forfatterskap, og det er interessant å se hvordan Orlando, både som mann og kvinne, strever med de samme dilemmaene som Woolf stadig vender tilbake til.

Når vi først møter ham, er Orlando en vakker yngling med forfatterambisjoner som tilsynelatende forfølger sitt kunstnerkall uten videre alvor, men det blir etterhvert tydelig at skrivingen er viktigere enn han først gir uttrykk for. Han lengter etter å bli tatt på alvor som forfatter, og dette preger *Orlando* gjennom hele romanen. For Orlando er et liv som elisabetansk adelsmann umulig å forene med et liv som profesjonell forfatter, ettersom offentlig publisering anses som under hans verdighet, og drømmen om å være en anerkjent forfatter blir ikke enklere å oppnå etter kjønnskiftet. Romanen skildrer hvordan kunstnerrollen kan være vanskelig å forene med konvensjoner, enten det gjelder kjønn eller posisjon, og den profesjonelle forfatteren som tjener penger på skrivingen, oppfattes som både vulgær og ukvinnelig.

Orlando opplever latterliggjøring og avvisning, men lengselen etter å være til stede i det litterære sentrum, er sterk. Men gjennom sitt lange liv og sine omfattende bekjentskaper med litteraturhistoriens største navn, endrer Orlando sitt syn på den litterære institusjonen, og det pompøse og selvopptatte, men også det grusomme og potensielt destruktive i den smålige kritikken, avsløres. Fremfor alt er det litteraturen som mannlig domene som avsløres, der kvinner er lite annet enn beundrere og tilhørere i den store litterære samtalen, som alltid foregår mellom menn. Det blir tydelig at Orlando endelig er uten illusjoner når hun i sin viktorianske tilværelse innser at "litteraturen var en aldrende herre i grå dress som pratet om hertuginner." (s. 187)

Det viktorianske samfunnet får i det hele tatt særlig hard medfart. Dette er helt i tråd med Woolfs øvrige forfatterskap, der oppgjøret med de viktorianske verdiene og i særdeleshet den viktorianske kvinnerollen er sentralt, og det er innlysende at Orlando ikke finner seg til rette i det nittende århundret, selv om det er nettopp her hun får sitt litterære gjennombrudd. Romanen understreker gjennomgående betydningen av "tidsånden", og Orlando tilpasser seg den kontinuerlig, selv når den er henne fremmed. Den viktorianske tidsånden krever ekteskap, og når Orlando til slutt gifter seg, er det med en mann som rommer like mye kvinnelighet som hun rommer mannlighet.

Orlando en lek med ettertidens konstruksjoner av fortiden, der ettertiden mener å fange en tidsånd, en essens, som er fremmed fra vår egen, og der fremstillingen av fortiden blir eksaltert og bedrevitende. I ironisk kontrast får vi et menneske som

gjennomlever alle tider, men som forblir den samme; som observerer endringer, men som selv ikke tilsynelatende endres, verken av tiden eller gjennom skifte av kjønn, og der døden ikke ser ut til å eksistere for hovedpersonen.

Orlando har vært gjort til gjenstand for en rekke dramatiseringer, både på teater og film, og det er lett å se forbindelseslinjene til teatermediet. Romanen handler i aller høyeste grad om iscenesettelse – av identitet, kjønn, roller og mulige liv. I en fortelling der tid og rom er relative størrelser, blir det tydelig hvordan historien former oss og lever med oss. Dette gjelder både vår egen personlige historie, som i praksis er vår samtid i kraft av å være minner og erfaringer som styrer nåtiden, men også den kollektive historien, som former både vår oppfatning av fortiden og vår forståelse av oss selv. Dette gjelder i særlig grad for litteraturen, som lar oss tenke alternative liv, identiteter og historier, og dette medfører et slektskap med epoker vi ikke selv har opplevd, fordi vi har litterære erfaringer som lar oss ta del i andre tider. Romanen fremviser og tydeliggjør litteraturens potensial til å romme alt og alle, også i én og samme karakter.

Romanen avsluttes i Woolfs egen samtid, med tidsangivelse knyttet til utgivelsestidspunktet. Rogaland Teaters oppsetning fører handlingen videre enn i romanforelegget, og foretar dermed det samme grepet, ved at det er vår egen samtid, vårt eget konkrete her og nå som danner avslutningen på forestillingen. Slik understrekes det at *Orlando* er et verk der fortid og nåtid møtes, og der historien både er forgangen og ufravikelig til stede i nåtiden. Vi blir minnet om at et menneske bærer alle sine tider med seg, og at barnet, ungdommen, den voksne, den middelaldrende og den gamle alle kan være levende deler av én og samme person. Et menneske er også sammensatt av ulike personligheter, av ulike varianter av seg selv, og *Orlando* illustrerer de mange potensialene for realisering ett enkelt liv kan ha.

Orlandos første ytring i romanen – "Jeg er alene" – blir vesentlig. Vi er alle alene på reisen gjennom tid og rom, men samtidig rommer alle mennesker en rekke ulike selv og bærer i seg en rekke ulike tider. *Orlando* understreker nettopp litteraturens og kunstens tidløshet, dens evne til å ta oss med på reiser inn i andres liv, skjebner, identitet og tid, samtidig som den åpner opp for det mangfoldet vi selv kan romme.

STILHISTORIE ER DEN HISTORISKE UTVIKLINGEN AV STILMESSIGE UTTRYKK ELLER STILARTEN SOM HAR VÆRT MELLOM OG INNENFOR DE KUNSTHISTORISKE PERIODENE. DISSE KAN SETTES INN I EN HISTORISK KONTEKST OG PÅ DEN MÅTEN KAN MAN SE DEM I FORHOLD TIL DEN HISTORISKE, SOSIALE OG KULTURELLE SAMMENHENG DE ER FRAMBRAKT I.

RENESSANSEN

Den engelske renessansen begynte langt senere enn i Italia, og blir stundom (noe upresist) også referert til som elisabethansk tid, etter dronning Elizabeth I. Renessansen var unektelig en tid for kunstnerisk oppblomstring i England, nyvinninger som særlig kom til uttrykk innenfor musikk og litteratur, deriblant Shakespeares verker.

BAROKKEN

Barokken er navnet både på en stilart og en epoke innenfor europeisk kunst, og regnes i hovedsak til 1600- og 1700-tallet. Kunstretningen verdsatte dramatik og detaljer, ornamentering og prakt, og fremtrådte innenfor de fleste kunstformene.

ROKOKKOEN

Rokokkoen etterfulgte barokken fra midten av 1700-tallet, en periode som nærmet seg barokkens estetiske idealer på en mer spøkefull, snirklete, overlesset og elegant måte. I motsetningen til den politiske barokkstilen var rokokko mer preget av lekfullhet og erotikk, med en forkjærlighet for det forfinede, lette og grasiøse.

KLASSISISME/EMPIRE-STILEN

Den strenge, men harmoniske klassisismen er en periode innen kunstartene som idehistorisk ligger tett opp til opplysningstidens idealer. Preget av tidens oppdagelser gjort ved historiske, vitenskapelige utgravninger, var klassisistene inspirert av kunst og litteratur fra antikken.

ROMANTIKKEN

Romantikken dominerte europeisk kunst og kultur fra slutten av 1700-tallet og utover på 1800-tallet, en åndsstrømning som la stor vekt på følelsene, lengselen, erindringen, den skapende fantasien, sannhet, frihet og kjærlighet. Dessuten holdt den frem et naturelskende perspektiv, som reaksjon på den industrielle revolusjonen.

MODERNISMEN

Modernismen betegner en mengde kulturelle bevegelser med opphav i de store endringene som fant sted i Vesten mot slutten av 1800-tallet og utover på 1900-tallet. Modernismen, med dens mange kunstneriske stilarter, omfavner nåtiden og forandringen, og legger vekt på menneskets evne til å skape, forbedre og forandre sine omgivelser, ved hjelp av eksperimentering, vitenskap eller teknologi.

**MIN SJEL, FOR ET LIV!
HVA I HELVETE ER I VEIEN MED MEG?
DETTE ER IKKE NOK!
DETTE, ER DETTE DET DE KALLER LIVET?**

INGENTING FORANDRER SEG. OG SÅ, I LØPET AV
TRE OG ET HALVT SEKUND HAR ALT FORANDRET SEG.
ET HALVT HUNDREÅR KAN MED ET KAST MED
ØYNENE TILBAKELEGGES.

MUSIKK I ORLANDO

Tielman Susato (ca. 1510 - 1570)

Three Renaissance Pieces for Brass and Organ: Intrada
Lancing College Brass

Henry Purcell (1659 - 1695)

King Arthur, or The British Worthy: "See, see, we assemble"
The English Concert, Trevor Pinnock

Georg Friedrich Händel (1685 - 1759)

Il Trionfo del Tempo e del Disinganno, HWV 46a: "Un pensiero nemico di pace"
Cecilia Bartoli, Les Musiciens du Louvre, Mark Minkowski

Carl Philipp Emanuel Bach (1714 - 1788)

Dobbelkonsert for Harpsichord og Fortepiano i Eb-dur
Musica Antiqua Köln

Robert Schumann (1810 - 1856)

Piano Trio no. 1 i d-moll, op 63: Langsahm, mit inniger Empfindung
Freiburger Barockorchester

Johan Svendsen (1840 - 1911)

Symfoni nr. 1 i D-dur, op. 4: Andante
Bergen Filharmoniske Orkester, Neeme Järvi

Gustav Mahler (1860 - 1911)

Kvartett for Klaver og Strykere i a-moll: Scherzo
Borodin String Quartet

Candan Erçetin (1963 -)

Meger

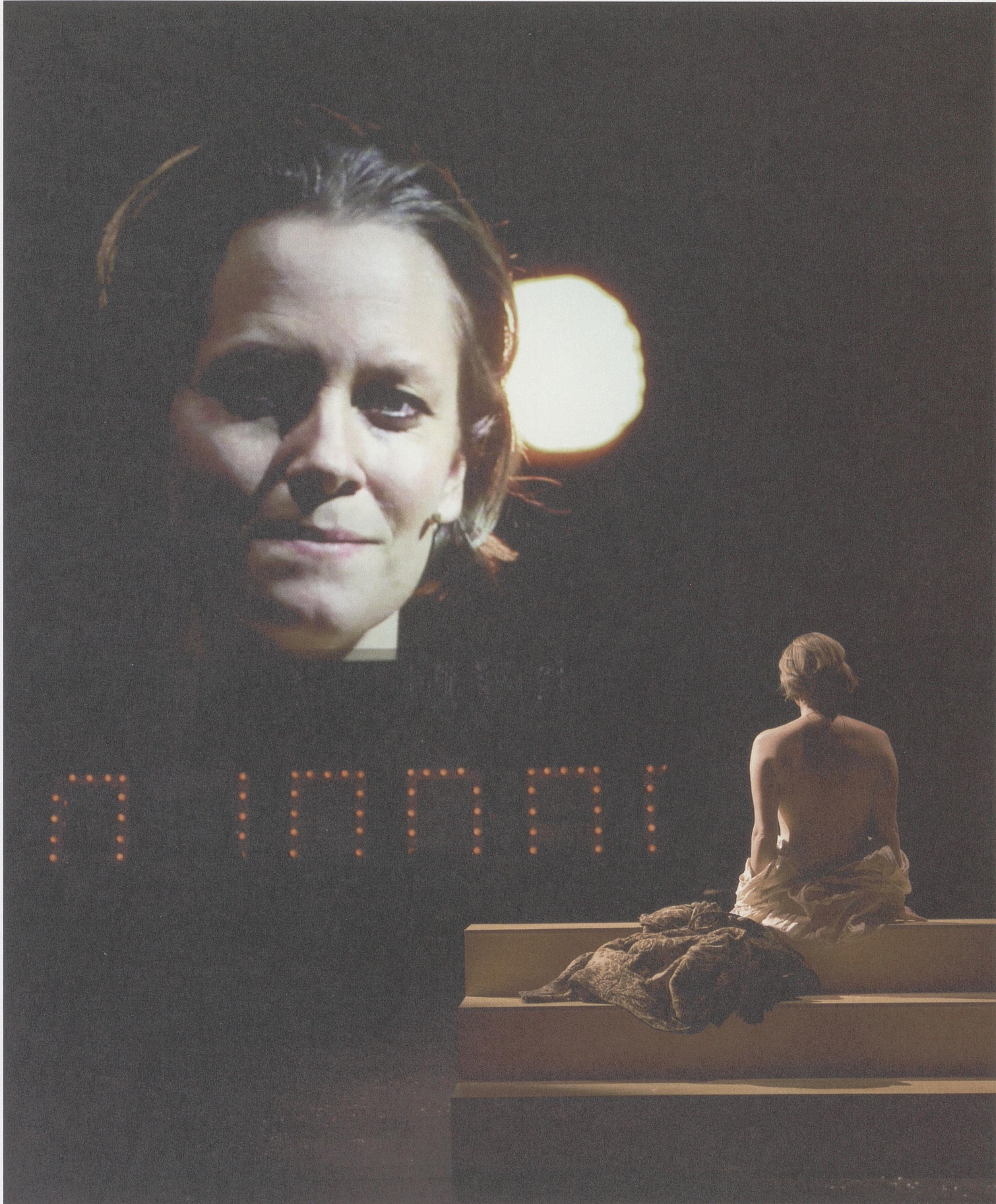
6 To 6 Lick

Blawan (Trygve Stakkeland edit)

Øvrig musikk er komponert av **Simon Revholt** og **Trygve Stakkeland**.

HUN HADDE VÆRT MANN; HUN VAR KVINNE;
HUN KJENTE BEGGE KJØNNS HEMMELIGHETER OG
HADDE DEL I BEGGES SVAKHETER.

ORLANDO

AV VIRGINIA WOOLF

DRAMATISERT AV **SIGRID STRØM REIBO & NJÅL HELGE MJØS**
OVERSETTER: **MERETE ALFSEN**
REGISSØR: **SIGRID STRØM REIBO**
SCENOGRAF & KOSTYMEDESIGNER: **OLAV MYRTVEDT**
VIDEODESIGNER: **BOYA BØCKMAN**
KOMPONIST: **SIMON REVHOLT**
DRAMATURG: **NJÅL HELGE MJØS**
KOREOGRAF: **OLEG GLUSJKOV**
LYSDESIGNER: **HAAKON ESPELAND**
MASKØR: **JILL TONJE HOLTER**
KOSTYMEPATINERING OG ACCESSOIRER: **KJELL NORDSTRØM**

MEDVIRKENDE:
NINA ELLEN ØDEGÅRD
EVEN STORMOEN
ANDERS DALE
ØYSTEIN MARTINSEN
KAMILLA GRØNLI HARTVIG
TRYGVE STAKKELAND DJ, MUSIKER & KOMPONIST
DANSERE:
ERLEND AUESTAD DANIELSEN
CASSANDRA LOO

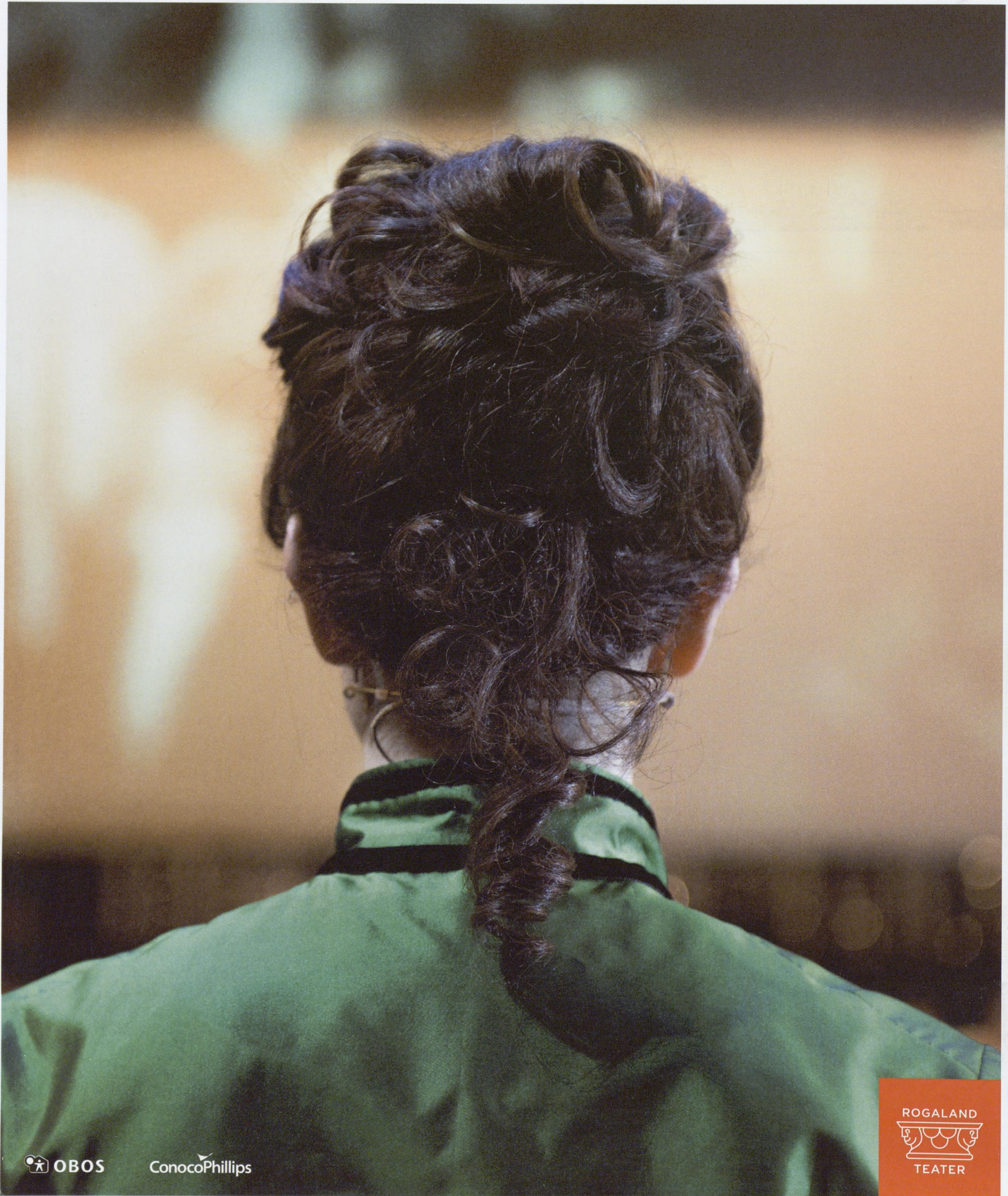
ALL SCENOGRAFI OG KOSTYMER ER TILVIRKET VED
ROGALAND TEATERS VERKSTEDER

FOTO OG GRAFISK DESIGN: **STIG HÅVARD DIRDAL**

TAKK TIL **KLOSTERGÅRDEN**, MED UTSPRING I UTSTEIN GARD,
FOR LÅN AV LOCATION I FORBINDELSE MED FILMSCENER.

ROGALAND TEATER
NORGESPREMIERE 12. NOVEMBER 2016 – HOVEDSCENEN

 OBOS

 ConocoPhillips

ROGALAND

TEATER